

Identificatie en Narratieve Overtuiging:

*Een onderzoek naar de rol van waargenomen sympathie en
vertelperspectief bij identificatie met personages en
attitudevorming van lezers*

Student

Merel Hiemstra (4137590)

Begeleider

Prof. Dr. Hans Hoeken

Assessor

?

Bacheloreindwerkstuk

Communicatie- en Informatiewetenschappen, Faculteit der Geesteswetenschappen, Universiteit van
Utrecht

Datum

19 juni 2016

Universiteit Utrecht

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Abstract	4
1. Inleiding	5
1.1 Aanleiding	5
1.2 Identificatie en transportatie	5
1.3 Vertelperspectief en (waargenomen) sympathie als bepalers van identificatie.....	6
Vertelperspectief	6
Waargenomen sympathie	7
1.4 Relevantie	7
1.5 Hypothesen en onderzoeksvraag.....	7
2. Methode	8
2.1 Onderzoeksubjecten.....	8
2.2 Materiaal	8
2.3 Dataverzamelmethode	10
2.4 Procedure	11
Pilotstudie.....	11
Het experiment	11
3. Resultaten	12
3.1 Manipulatiecheck	12
3.2 Controlevariabelen.....	13
3.3 Identificatie	13
Identificatie met advocaat Lodewijks.....	14
Identificatie met rechter Slot	14
3.4 Attitude	14
4. Conclusie	14
5. Discussie	15
6. Literatuur	17
Bijlage 1: De vier verhaalversies	19
__Versie 1	19
Versie 2	20
Versie 3	21
Versie 4	22
Bijlage 2: Pilotversie	23
Bijlage 3: Instructieblad	24
Bijlage 4a: Vragenlijst perspectief advocaat Lodewijks	25
Bijlage 4b: Vragenlijst perspectief rechter Slot	27
Bijlage 5: Verklaring kennisneming regels m.b.t. plagiaat	29

Voorwoord

Beste lezer,

Voor u ligt mijn eindwerkstuk over de rol van vertelperspectief en sympathie bij het proces van identificatie en narratieve overtuiging. Dit onderzoek is gedaan in het kader van de afronding van mijn bachelor Communicatie- en Informatiewetenschappen aan de Universiteit Utrecht. Van 25 april tot 19 juni 2016 ben ik bezig geweest met het onderzoek en het schrijven van deze scriptie.

Ik wil graag van de gelegenheid gebruikmaken om mijn scriptiebegeleider Hans Hoeken te bedanken, die een zeer kundige ondersteuner bleek en ons in korte tijd wegwijs maakte in de wereld van de narratieve overtuiging. Ook wil ik mijn scriptiegroepje bedanken. Ondanks dat we af en toe veel moeite hadden met het juist interpreteren van onze data, was het proces zonder hen absoluut veel minder prettig verlopen.

Ik wens u veel leesplezier toe!

Merel Hiemstra,
Utrecht, 19 juni 2016

Abstract

Mensen komen veelvuldig en op verschillende manieren in aanraking met narratieven. Narratieven kunnen invloed hebben op de attitudes en overtuigingen van lezers. Verschillende empirische onderzoeken hebben in de loop van de jaren deze overtuigende functie van het narratief bewezen. Een belangrijk mechanisme dat bijdraagt aan de persuasieve functie van verhalen is identificatie. Door de emotionele en cognitieve betrokkenheid die plaatsvindt tijdens dit proces, is het mogelijk dat lezers eerder overtuigd raken van bepaalde standpunten die personages in het verhaal aanhangen. Het huidige onderzoek bouwt voort aan de al bestaande kennis over narratieve overtuiging door voor het eerst tegelijkertijd bepalers van identificatie vertelperspectief en sympathie te manipuleren in een narratief. Op deze manier is geprobeerd om erachter te komen welke invloed deze constructen hebben op de identificatie met de personages. 140 respondenten lazen één van de vier versies van een verhaal over een conflict tussen een advocaat en een rechter waarin het vertelperspectief en de sympathie van de personages werden afgewisseld. De respondenten beantwoordden vragen in de vorm van stellingen over identificatie, waargenomen sympathie, attitude, waargenomen realisme, de mate waarin de aandacht van de lezer op het verhaal was gericht en de narratieve aanwezigheid. Uit de studie bleek dat vertelperspectief en sympathie bepalers zijn voor de identificatie met de personages. Ook bleek dat het vertelperspectief bepalend is voor de vorming van de attitude van de lezer. Toekomstig onderzoek kan beter rekening houden met de lengte van de verhalen, de gelijkheid van de kenmerken van de personages en eerdere ervaringen en al bestaande attitudes van de lezer voor het lezen van het narratief meenemen bij het uitvoeren van een dergelijk experiment.

Sleutelwoorden: *narratieve overtuiging, identificatie, attitude, waargenomen sympathie, vertelperspectief, transportatie, waargenomen realisme, narratieve aanwezigheid.*

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Mensen worden omringd door verhalen. Verhalen verbreden onze kennis, verrijken onze fantasie en veranderen onze kijk op de wereld. Het is daarom ook niet vreemd dat verhalen een grote invloed kunnen hebben op hoe wij in het leven staan. Verschillende empirische onderzoeken hebben uitgewezen dat narratieven (of verhalen) de overtuigingen en zelfs gedragingen van hun lezers kunnen veranderen (De Graaf, Sanders, Beentjes & Hoeken, 2007; Hoeken & Sinkeldam, 2014; Hoeken, Kolthoff & Sanders, 2016). Braddock en Dillard (2016) onderscheiden het narratief van andere communicatieve uitingen als een opeenvolging van gebeurtenissen die onderworpen is aan conflicten, veranderingen en oplossingen die ontstaan vanuit de doelstellingen en acties van de personages (p. 2). Uit hun meta-analyse bleek dat blootstelling aan narratieven invloed heeft op de attitudes, overtuigingen en het gedrag van lezers (Braddock & Dillard, 2016, p. 18).

Nu de overtuigende functie van narratieven is bevestigd, verschuift de aandacht rondom dit onderwerp naar de processen die hier verantwoordelijk voor zijn. De exacte mechanismen waardoor narratieven een persuasieve werking kunnen hebben, zijn nog niet volledig vastgesteld. Er is nu dus meer behoefte aan duidelijkheid over de rollen die verschillende constructen spelen in narratieve ervaringen, hoe deze zich tot elkaar verhouden en hoe ze wellicht overtuigingen en attitudes kunnen beïnvloeden (Busselle & Bilandzic, 2009, p. 322).

1.2 Identificatie en transportatie

Transportatie

Een belangrijk mechanisme dat bijdraagt aan narratieve overtuiging is de betrokkenheid van een lezer bij een verhaal (Tal-Or & Cohen, 2010). De betrokkenheid van de lezer is de mate waarin hij of zij emotionele en mentale inspanningen levert om een tekst te ontcijferen en te begrijpen (Tal-Or & Cohen, 2010, p. 402). Wanneer een lezer betrokken raakt bij een narratief, besteedt hij of zij meer energie aan de details die er verwerkt zijn in het verhaal en kan hierdoor sneller “in beslag genomen worden” door het narratief. Deze betrokkenheid bestaat uit twee belangrijke componenten. De eerste is *transportatie*, door Green en Brock gedefinieerd als “een convergent proces waarbij alle mentale systemen en capaciteiten worden gefocust op gebeurtenissen die zich voordoen in een narratief” (Green & Brock, 2000, p. 703). Zij stellen dat hoe hoger de mate van transportatie is, hoe waarschijnlijker het is dat de lezers overtuigingen uit het narratief zullen overnemen in hun echte leven (p. 701). Transportatie is hiermee een manier om je te “verliezen” in een verhaal, waardoor alle mentale systemen en capaciteiten van de lezer zich focussen op gebeurtenissen in het verhaal in plaats van op gebeurtenissen in het echte leven.

Identificatie

Het tweede component die de betrokkenheid van een lezer bij een narratief kan bepalen is *identificatie*. Cohen (2001) definieert dit in zijn theoretische discussie over de conceptualisering van het fenomeen als “een imaginatief proces waardoor een publiek de identiteit, de doelen en het perspectief van een personage overneemt” (Cohen, 2001, p. 261). De lezer (of kijker) stelt zich in dit proces voor dat hij of zij het personage is en ruilt zijn of haar rol als lezer in voor de identiteit en de rol van het personage (p. 251). Doordat de lezer het perspectief van het personage inneemt, raakt hij of zij emotioneel en cognitief betrokken bij het personage. De mate waarin een lezer zich kan identificeren met een personage kan invloed hebben op de attitudes en overtuigingen van de lezer. Zo bleek bijvoorbeeld uit het onderzoek over de invloed van narratieven op overtuiging van De Graaf et al. (2007) dat de mate van identificatie

met een personage invloed heeft op het persuasieve effect van een verhaal bij een lezer. In hun onderzoek werd er gebruikgemaakt van twee verhaalversies met ieder het vertelperspectief van een ander personage. Hun analyse liet zien dat het effect van de perspectiefmanipulatie op de attitude werd gemedieerd door de mate waarin participanten zich identificeerden met een personage. De attitudes van de lezers stemden meer overeen met de standpunten die geïmpliceerd werden door het personage met het vertelperspectief dan de attitudes van de lezers die het verhaal vanuit een ander perspectief te lezen kregen (De Graaf et al., p. 246). Ook in het onderzoek van Hoeken et al. (2016) werd het vertelperspectief onderzocht als bepaler van identificatie, samen met karakterovereenkomsten tussen het personage en de lezer. Andere mogelijke bepalers voor identificatie zijn de waargenomen gelijkheid tussen de lezer en het personage, de bekendheid van de lezer met een personage en het waargenomen realisme van een personage (in Cohen, 2001, p. 259).

Een belangrijk verschil tussen transportatie en identificatie is dat bij identificatie de toeschouwer of lezer het idee heeft dat hij of zij het personage *wordt*, waardoor hij of zij zich intens betrokken voelt bij de emoties en belevenissen van het personage. Transportatie heeft meer weg van het zijn van een vlieg op de muur: de lezer voelt zich het verhaal ingetrokken maar is een externe waarnemer in plaats van een deelnemer (Oatley, 1999). Beide vormen van betrokkenheid hebben invloed op narratieve overtuiging, maar in dit onderzoek zal de focus worden gelegd op identificatie met personages als een belangrijke beïnvloeder van overtuigingen en attitudes van de lezer. Nu kunnen we ons afvragen: wat zijn de precieze factoren die ervoor zorgen dat een lezer zich identificeert met een personage?

1.3 Vertelperspectief en (waargenomen) sympathie als bepalers van identificatie

Vertelperspectief

Door verschillende onderzoekers wordt verwacht dat het vertelperspectief van een verhaal bepalend is voor de identificatie van lezers met de personages (Hoeken et al., 2016; De Graaf et al., 2007; Sanders & Redeker, 1996). Hoeken et al. (2016) onderzochten de invloed van karakterovereenkomsten van een personage met de lezer en het vertelperspectief van een verhaal op de identificatie van de lezer met een personage. Voor het vertelperspectief gebruiken zij een definitie van Sanders en Redeker (1996), namelijk “het subjectieve gezichtspunt van waaruit gebeurtenissen beschreven worden” (Sanders & Redeker, 1996, p. 290). Dit kan op verschillende manieren in de tekst worden verwerkt, bijvoorbeeld door het gebruik van de “ik”-vorm door het personage met het vertelperspectief, of het gebruik van “hij” en “zij” wanneer er verwezen wordt naar andere personages in het verhaal. Ook kan ervoor gekozen worden om waarnemingen die een bepaald personage heeft te beschrijven, terwijl waarnemingen van andere personages achterwege worden gelaten (Hoeken et al., 2016, p. 239). De lezer kan op deze manier een voorkeur krijgen voor een bepaald personage en hierdoor met hem of haar meeleven (De Graaf et al., 2007, p. 240).

Uit het onderzoek van Hoeken et al. bleek inderdaad dat respondenten zich het sterkst identificeerden met personages die een vergelijkbare studie hadden gevolgd als zij zelf. De waargenomen overeenkomsten met het personage bleken dus een bepaler voor identificatie. Maar de invloed van vertelperspectief in dit onderzoek bleek nog sterker: mensen met een achtergrond in rechten en mensen met een achtergrond in medicijnen identificeerden zich sterker met de protagonist (de hoofdpersoon) dan met de antagonist, zelfs wanneer de antagonist een advocaat of een huisarts was (Hoeken et al., 2016, p. 306). Dit resultaat suggereert dat het strategisch gebruik van taal en vertelperspectief ervoor kan zorgen dat lezers zich sterker identificeren met een personage, zelfs in de aanwezigheid van een alternatief personage waarvan ze aangeven meer overeenkomsten mee te hebben. Ook de resultaten van het onderzoek van De Graaf et al. (2007) bevestigen dit voor een deel: lezers konden beter meeleven

met het personage dat ook de verteller was van het verhaal. Ook bleek dat ze dit personage enigszins aardiger vonden dan het personage waar het perspectief niet vanuit ging (De Graaf et al., 2007, p. 246).

Waargenomen sympathie

Een andere factor die de mate van identificatie met een personage kan bepalen is dan ook de perceptie van een personage door de lezer. De waargenomen sympathie van een personage is een bewezen bepaler voor identificatie (Hoeken & Sinkeldam, 2014). In de wetenschappelijke literatuur over narratieve overtuiging worden er verschillende termen gebruikt voor het toekennen van positieve evaluaties door de lezer aan een personage. Moyer-Gusé (2008) beschrijft dit concept als *liking* en noemt dit samen met onder andere identificatie belangrijke bepalers voor de betrokkenheid van de lezer bij een narratief. Zij kiest ervoor om identificatie van *liking* te onderscheiden, omdat zij stelt dat bij *liking* de lezer het personage aantrekkelijk en aardig kan vinden zonder direct helemaal opgenomen te hoeven worden in het verhaal. Dit is anders bij identificatie, waar een lezer tijdelijk zijn of haar eigen perspectief kan verliezen en gebeurtenissen in het verhaal beleeft zoals het personage dat doet (Moyer-Gusé, 2008, p. 411). Ook Cohen (2001) spreekt over *liking*, dat volgens hem bestaat uit oordelen die lezers vormen over personages, gebaseerd op hun eigen percepties van de personages (Cohen, 2001, p. 254). Hoeken en Sinkeldam omschrijven dit als *character likeability*, de mate waarin de lezer het personage aardig (*likeable*) of minder aardig vindt (Hoeken & Sinkeldam, 2014, p. 940). Uit verschillende onderzoeken is gebleken dat de manipulatie van de sympathie van een personage invloed kan hebben op de mate van identificatie met dat personage (Hoeken & Sinkeldam, 2014; Tal-Or & Cohen, 2010). Uit het onderzoek van Hoeken en Sinkeldam bleek bijvoorbeeld dat participanten zich sterker identificeerden met de aardige personages dan met de personages die als minder aardig afgeschilderd werden in het verhaal (Hoeken & Sinkeldam, 2014, p. 943). In het huidige onderzoek zullen we de mate waarin een lezer een personage als sympathiek of onsympathiek beoordeelt samenvatten in de term *waargenomen sympathie*.

1.4 Relevantie

Door te onderzoeken welke rol (waargenomen) sympathie en vertelperspectief in het overtuigingsproces spelen kunnen we beter voorspellen welke invloed narratieven kunnen hebben op hun lezers. Verhalen, in alle denkbare vormen, kunnen de lezer beïnvloeden zonder dat hij of zij zich hier bewust van is. De identificatie met personages in een verhaal speelt hier een bruikbare rol in: het kan de natuurlijke neiging van een lezer om zich te enkel te beperken tot zijn of haar eigen perspectief en gedachten doorbreken. Door andere perspectieven te introduceren en ervoor te zorgen dat lezer zich hiermee identificeert, vormen zich zo nieuwe mogelijkheden tot attitudeverandering (Cohen, 2001, p. 260). Om deze reden is het van belang om de bepalers van het identificatieproces te onderzoeken, zodat er beter ingeschat kan worden wat de mogelijke gevolgen zijn van dergelijke narratieven. Uit de besproken literatuur is gebleken dat vertelperspectief (Hoeken et al., 2016; De Graaf et al., 2012) en sympathie (Hoeken & Sinkeldam, 2014; Tal-Or & Cohen, 2010) invloed kunnen uitoefenen op de mate van identificatie met een personage. Wat er nog ontbreekt in deze literatuur is een onderzoek naar de combinatie van deze bepalers voor identificatie. In hoeverre kunnen vertelperspectief en waargenomen sympathie de identificatie met een personage bepalen? En hebben deze determinanten van identificatie ook invloed op het vormen van de attitude van de lezer?

1.5 Hypothesen en onderzoeksvraag

In dit experiment wordt onderzocht of het vertelperspectief en de waargenomen sympathie in een narratieve tekst tot meer identificatie leidt met het personage bij wie het perspectief ligt. Daarnaast

wordt er onderzocht of het vertelperspectief en de waargenomen sympathie invloed hebben op de attitude van de lezer van het verhaal. Om deze vragen te beantwoorden worden in dit onderzoek de volgende hypothesen getoetst:

Hypothese 1: Lezers identificeren zich meer met een personage wanneer het verhaal uit zijn perspectief (de protagonist) wordt verteld dan wanneer het verhaal vanuit het perspectief van het andere personage (de antagonist) wordt verteld.

Hypothese 2: Lezers identificeren zich meer met een personage wanneer hij als sympathiek wordt neergezet in het verhaal dan wanneer het personage als onsympathiek wordt neergezet in het verhaal.

Hypothese 3: De attitudes van de lezers zullen meer in lijn zijn met die van het personage met het vertelperspectief (de protagonist) in het verhaal dan met het andere personage (de antagonist).

Hypothese 4: De attitudes van de lezers zullen meer in lijn zijn met die van het personage dat als sympathiek wordt neergezet dan met die van het personage dat als onsympathiek wordt neergezet.

2. Methode

2.1 Onderzoeksubjecten

Aan dit experiment namen 140 participanten deel. De proefpersonen werden willekeurig gekozen uit de directe omgeving van de onderzoekers. De proefpersonen verschilden in hoogst genoten opleidingsniveau: 29% had een Mbo-opleiding genoten, 26,9% een Hbo-opleiding en 43,3% een universitaire opleiding. 56,7% van de proefpersonen was vrouw ($n = 78$) en 43,3% van de proefpersonen was man ($n = 60$). Slechts vier van de proefpersonen gaf aan een andere moedertaal te hebben dan Nederlands. De leeftijd van de proefpersonen varieerde van 18 tot 73 jaar en de gemiddelde leeftijd was 36 jaar ($SD = 15.87$). Tot slot bleken de demografische variabelen ‘geslacht’, ‘hoogst genoten opleidingsniveau’ en ‘leeftijd’ niet significant te verschillen tussen de vier verhaalversies ($X^2(3) = 1.29$, $p = .73$; $X^2(6) = 3.49$, $p = .75$; $F(3,134) = 1.28$, $p = .28$).

2.2 Materiaal

Als stimulusmateriaal werd er een verhaal ontwikkeld waarin personages met verschillende attitudes ten opzichte van het gebruik van overheidsgelden die in een rechtszaak een rol speelden.

Door twee personages met een verschillend standpunt over dezelfde kwestie in het verhaal te verwerken zou identificatie met het ene personage de lezer naar een andere attitude kunnen laten neigen dan bij identificatie met het andere personage. Voor het experiment is er een verhaal geschreven over een rechtszaak tussen twee buurmannen: meneer Sanders en meneer Bos. De zaak gaat over een ruzie tussen de twee, waarbij in een eerste proces werd besloten dat de meneer Sanders een schadevergoeding moest betalen aan de andere. Dit is inmiddels gebeurd, maar meneer Bos en zijn vrouw vragen hier nu bovenop een schadevergoeding voor de geleden stress. Het verhaal speelt zich af tijdens het tweede proces van deze zaak. Het verhaal werd gebaseerd op een echt conflict tussen een advocaat en een rechter dat door twee verschillende online krantenartikelen werd uitgelicht. In de het ene artikel werd de kant van de rechter belicht (RTV Oost, 2 december 2013) en in het andere de kant van de rechter (RTV Oost, 30 november 2013).

De belangrijkste personages in het verhaal zijn de betrokken advocaat en rechter, die het oneens zijn over het belang en de relevantie van de zaak. De rechter is van mening dat de zaak te onbelangrijk is om tijd, energie en overheids gelden in te stoppen en de advocaat vindt dat elke zaak tijd en aandacht verdient. Er waren vier versies van het verhaal waarvan in elke versie het vertelperspectief en de sympathie van de personages werd gemanipuleerd. De versies zagen eruit en waren verdeeld zoals beschreven in *Figuur 1* en bijgevoegd in *Bijlage 1*.

	Versie 1 (n = 35)	Versie 2 (n = 35)	Versie 3 (n = 34)	Versie 4 (n = 36)
Vertelperspectief	Advocaat Lodewijks	Rechter Slot	Rechter Slot	Advocaat Lodewijks
Sympathiek	Advocaat Lodewijks	Rechter Slot	Advocaat Lodewijks	Rechter Slot
Onsympathiek	Rechter Slot	Advocaat Lodewijks	Rechter Slot	Advocaat Lodewijks

Figuur 1. De vier verhaalversies

Ter illustratie van de manipulatie van het vertelperspectief geeft *Figuur 2* twee korte fragmenten weer van dezelfde gebeurtenis in het verhaal waarbij in *Versie 2* de rechter het vertelperspectief heeft en in *Versie 4* de advocaat.

<p>Versie 2 (vertelperspectief van de rechter, rechter sympathiek, advocaat onsympathiek)</p> <p>Ik zie dat Lodewijks verbaasd is over mijn uitbarsting. Hij kijkt naar zijn cliënt die ook zichtbaar geschrokken lijkt. Die arme man weet natuurlijk niet wat er aan de hand is; met hem heb ik wel te doen. Maar vlak daarna zie ik de verbazing op Lodewijks gezicht plaatsmaken voor irritatie en boosheid. Of dat komt door mijn uitbrander of omdat hij zich realiseert dat de golfbaan nog even moet wachten, zou ik niet weten. Ik ben benieuwd wat hij gaat zeggen en welke toon hij daarbij aanslaat.</p>	<p>Versie 4 (vertelperspectief van de advocaat, rechter sympathiek, advocaat onsympathiek)</p> <p>Verbaasd over de geïrriteerde toon en het gebrek aan respect van de rechter, kijk ik naar mijn cliënt. Hoewel ik de frustratie van rechter Slot wel kan plaatsen -er is inderdaad sprake van bezuinigingen- vind ik het onzin om mij als advocaat daarvan de schuld te geven. Mijn cliënt is zichtbaar geschrokken maar die sukkel heeft ook geen idee wat er speelt. Nu mis ik dus niet alleen mijn golf maar denkt zo'n rechtertje me ook nog de mantel uit te kunnen vegen.</p>
--	---

Figuur 2. Verschil in vertelperspectief tussen versie 2 en 4 ter illustratie van de manipulatie

In elke versie gold dat wanneer het ene personage sympathiek werd neergezet, het andere personage onsympathiek werd neergezet. De personages werden sympathiek en onsympathiek afgeschilderd aan de hand van de mate van interesse in de zaak en in het op een eerlijke manier afronden ervan. Ter illustratie van de sympathiemaniplatie geeft *Figuur 3* twee korte fragmenten van hetzelfde stuk in het verhaal weer waarbij in *Versie 1* de advocaat sympathiek wordt neergezet en in *Versie 4* onsympathiek.

<p>Versie 1 (vertelperspectief van de advocaat, advocaat sympathiek, rechter onsympathiek)</p> <p>Ik reageer meteen en zeg: “Ik ben van mening dat overheidsgelden voor alle zaken mogen worden gebruikt, dus ook voor dit soort zaken. Dat is gewoon hoe het rechtssysteem werkt! Mijn cliënt verdient niet veel waardoor hij gewoon recht heeft op toevoegingsmiddelen. Hij hoeft hierdoor zelf maar een deel te betalen. Deze regeling zorgt ervoor dat iedereen -dus ook mensen met een kleiner inkomen- een eerlijk proces krijgen.” Rechter Slot kijkt mij nog eens hoofdschuddend aan, waarna hij de eis van 1250 euro afwijst. Hij is vast blij dat hij eindelijk kan gaan golfen.</p>	<p>Versie 4 (vertelperspectief van de advocaat, rechter sympathiek, advocaat onsympathiek)</p> <p>Ik reageer meteen en zeg: “Ik ben van mening dat overheidsgelden voor alle zaken mogen worden gebruikt, dus ook voor dit soort zaken. Dat is gewoon hoe het rechtssysteem werkt! Mijn cliënt verdient niet veel waardoor hij gewoon recht heeft op toevoegingsmiddelen. Hij hoeft hierdoor zelf maar een deel te betalen. Deze regeling zorgt ervoor dat iedereen -dus ook mensen met een kleiner inkomen- een eerlijk proces krijgen.” Rechter Slot kijkt mij nog eens aan, waarna hij de eis van 1250 euro afwijst. Nou ja, ik ben blij dat ik eindelijk naar de golfbaan kan gaan om een lekker potje te golfen.</p>
---	--

Figuur 3. Verschil in sympathie tussen versie 1 en 4 ter illustratie van de manipulatie

De versies werden, los van de manipulatie van vertelperspectief en sympathie, wat stijl en structuur betreft zo gelijk mogelijk gehouden. De gebeurtenissen en uitspraken van de personages in het verhaal vonden in alle versies steeds op hetzelfde moment plaats. In totaal waren de vier versies gemiddeld 640 woorden en 42 zinnen lang en vulden ieder ongeveer één pagina.

2.3 Dataverzamelmethode

In dit experiment werd er gebruik gemaakt van een vragenlijst waarin respectievelijk de afhankelijke variabelen *identificatie*, *attitude* en *waargenomen sympathie* werden bevraagd. Naast deze variabelen werden ook de variabelen *transportatie* en *waargenomen realisme* getoetst. Transportatie werd getoetst aan de hand van twee variabelen, namelijk: ‘de mate waarin de aandacht van de lezer op het verhaal is gericht’ (nader te noemen ‘*attentional focus*’) en de narratieve aanwezigheid van de lezer, de mate waarin participanten zich aanwezig voelden bij de gebeurtenissen beschreven in het verhaal. Hoewel deze variabelen niet specifiek werden onderzocht in dit onderzoek, was het toch van belang om ze mee te nemen in de vragenlijst. Hierdoor kon er gekeken worden of deze variabelen een alternatieve verklaring voor de resultaten zouden kunnen vormen. Alle variabelen werden met behulp van de 7-punts Likertschaal bevraagd (1 = *helemaal oneens*, 7 = *helemaal eens*).

De identificatie met de beide hoofdpersonen in het verhaal (de rechter en de advocaat) werd gemeten met vier stellingen, gebaseerd op de vragenlijst die Hoeken et al. (2016) gebruikten voor hun onderzoek (zie vraag 1 t/m 8 in *Bijlage 4a*). Zij baseerden de vragen op hun beurt op een lijst die in eerdere onderzoeken al succesvol werden toegepast (De Graaf et al., 2012; Hoeken & Sinkeldam, 2014). Voorbeeldvragen zijn “*Tijdens het lezen heb ik meegeleefd met advocaat Lodewijks*” en “*Tijdens het lezen stelde ik me voor hoe het zou zijn om in de positie van rechter Slot te staan*”. De betrouwbaarheid van deze vragen waren voor zowel de identificatie met rechter Slot (Cronbach’s $\alpha = .89$) als voor de identificatie met advocaat Lodewijks ($\alpha = .92$) goed en werden samengenomen tot een schaal.

De vragen die gebruikt werden om de waargenomen sympathie van de personages door de lezer te meten werden opnieuw gebaseerd op de vragenlijst van Hoeken et al. (2016), die op hun beurt weer geïnspireerd was op Moyer-Gusé’s (2008) definitie van het construct *character liking* (zie vraag 10 t/m 17 in *Bijlage 4a*). Ook de waargenomen sympathie werd met behulp van vier stellingen voor zowel de advocaat als voor de rechter bevraagd. Voorbeeldvragen zijn “*Ik vind advocaat Lodewijks een*

sympathiek persoon” of “*Ik zou vrienden willen zijn met iemand zoals rechter Slot*”. Ook de betrouwbaarheid van deze vragen waren voor zowel de waargenomen sympathie voor rechter Slot ($\alpha = .94$) als voor advocaat Lodewijks ($\alpha = .93$) goed en werden samengenomen tot een schaal.

De attitudevraag werd gebaseerd op de definitie van Hoeken, Hornix en Hustinkx (2012) van een attitude en bestond uit één stelling (“*Wanneer een zaak, zoals beschreven is in het verhaal, voor de rechter komt en er wordt hierbij gebruik gemaakt van overheidsmiddelen is dat:*”) die op vijf verschillende manieren beantwoord kon worden, zoals bijvoorbeeld 0 = *slecht*, 7 = *goed* en 0 = *onterecht*, 7 = *terecht* (zie vraag 9a t/m 9e in *Bijlage 4a en 4b*). De betrouwbaarheid van de vijf items die de attitudevraag beantwoordden was goed ($\alpha = .90$) en werden samengenomen tot een schaal.

De vragen die de controlevariabelen ‘*attentional focus*’ (zie vraag 18 t/m 20), ‘*waargenomen realisme*’ (zie vraag 21 t/m 24) en ‘*narratieve aanwezigheid*’ (zie vraag 25 t/m 28) moesten meten werden opnieuw gebaseerd op de vragenlijst van Hoeken et al. (2016). Voor *attentional focus* werden er drie stellingen gebruikt. Een voorbeeldvraag is “*Tijdens het lezen werd mijn aandacht helemaal in beslag genomen door wat er in het verhaal gebeurde*”. De waargenomen realisme werd gemeten met vier stellingen, zoals bijvoorbeeld “*De dialoog in het verhaal is realistisch en geloofwaardig*”. Ook de narratieve aanwezigheid van de lezer werd gemeten met vier stellingen, waaronder “*Terwijl ik het verhaal las, zag ik voor me wat er in het verhaal beschreven werd*”. De betrouwbaarheid van deze variabelen was goed (*attentional focus*, $\alpha = .91$; waargenomen realisme, $\alpha = .87$; narratieve aanwezigheid, $\alpha = .86$) en werden ieder samengenomen tot een schaal. Voor de complete vragenlijst, zie *Bijlage 4a en 4b*.

Tijdens het onderzoek is ervoor gekozen om twee verschillende vragenlijsten te hanteren. De proefpersonen met de versies waarin rechter Slot het vertelperspectief heeft (*Versie 1* en *Versie 4*) kregen in hun vragenlijst eerst de identificatievragen over rechter Slot te lezen. Pas hierna werden de identificatievragen over de advocaat gesteld (zie *Bijlage 4a*). Proefpersonen met de versies waarin de rechter het vertelperspectief had (*Versie 2* en *Versie 3*), kregen in hun vragenlijst eerst de identificatievragen over de advocaat en vervolgens pas over de rechter (zie *Bijlage 4b*) te zien. Hier is voor gekozen omdat identificatie de belangrijkste te meten factor in dit onderzoek is; de antwoorden op de identificatievragen zijn daarom het belangrijkste meetinstrument.

2.4 Procedure

Pilotstudie

Voordat het experiment werd afgenomen, is er nog een pilotstudie uitgevoerd. De versies werden in totaal door acht proefpersonen gelezen, die vervolgens commentaar op de tekst gaven. Naar aanleiding van deze pilotstudie zijn er een aantal woorden veranderd die niet door iedereen begrepen werden en is er een aantal spellingsfouten uit de teksten gehaald. Voor de vragenlijst van de pilotversie, zie *Bijlage 2*.

Het experiment

Het experiment werd individueel afgenomen op verschillende locaties. Er is voor een live-uitvoering van het experiment gekozen omdat op deze manier de beste controle behouden kon worden over de zaken die de proefpersonen misschien zouden kunnen afleiden tijdens het lezen van de tekst en het invullen van de vragenlijst. De proefpersoon ontving eerst een blad met daarop een korte instructie over het verhaal en de vragenlijst (zie *Bijlage 3*). Deze bevatte informatie over de volgorde van het experiment en de correcte manier om de vragenlijst in te vullen. Ook werd de proefpersoon verzekerd dat er geen foute antwoorden bestaan, maar dat het wel belangrijk was dat de vragen eerlijk werden ingevuld. Wanneer de proefpersoon deze instructie had gelezen, werd hem of haar het verhaal voorgelegd. De onderzoeker hield de leestijd van het verhaal bij. Na het lezen van het verhaal werd het

verhaal weer ingeleverd en kon de proefpersoon de vragenlijst invullen. Onderaan de vragenlijst werd een aantal demografische kenmerken bevraagd, zoals geslacht en opleidingsniveau (zie *Bijlage 4a en 4b*). Tijdens het invullen van de vragenlijst mochten de respondenten niet opnieuw het verhaal raadplegen. Hier werd voor gekozen omdat de proefpersonen dan de vragen naar hun eerste indruk in zouden vullen. Als de proefpersoon achteraf behoefte had aan verheldering wat betreft het uitgevoerde experiment, werd hij of zij kort ingelicht over de bedoeling van het experiment en de geteste variabelen.

3. Resultaten

De bespreking van de resultaten begint met een manipulatiecheck die uitgevoerd wordt om erachter te komen of de sympathiemanipulatie succesvol is geweest. Daarna volgt er een controle voor eventuele significante verschillen tussen de controlevariabelen *attentional focus*, narratieve aanwezigheid en waargenomen realisme. Vervolgens wordt het effect van zowel vertelperspectief (*Hypothese 1*) als sympathie (*Hypothese 2*) op de identificatie met advocaat Lodewijks en rechter Slot getoetst. In de laatste sectie wordt het effect van vertelperspectief (*Hypothese 3*) en sympathie (*Hypothese 4*) op de attitude van de lezer getoetst.

3.1 Manipulatiecheck

Met behulp van een tweeweg variantieanalyse (ANOVA) werd voor zowel het personage advocaat Lodewijks als rechter Slot bekeken of de sympathiemanipulatie succesvol is geweest. Voordat deze ANOVA werd gedaan, werden de sympathiescores van versie 1 en 3 samengevoegd tot één variabele, net als de sympathiescores van versie 2 en 4. Zo werden de versies waarin de advocaat sympathiek was (*Versie 1 en Versie 3*) vergeleken met de versies waarin hij onsympathiek was (*Versie 2 en Versie 4*), en werden de versies waarin de rechter sympathiek was (*Versie 2 en Versie 4*) vergeleken met de versies waarin hij onsympathiek was (*Versie 1 en Versie 3*).

De ANOVA over de sympathiescores van advocaat Lodewijks wees uit dat er een hoofdeffect bestond van sympathie ($F(1,136) = 108.07, p < .001$) en een hoofdeffect van perspectief ($F(1,136) = 9.36, p = .003$). Dit betekent dat de advocaat sympathieker werd bevonden in de versies waarin hij sympathiek werd neergezet ($M = 4.37, SD = 1.01$) en onsympathieker werd bevonden in de versies waarin hij onsympathiek werd neergezet ($M = 2.54, SD = 1.13$). Ook betekent dit dat de lezers de advocaat sympathieker vonden wanneer hij de hoofdpersoon was ($M = 3.71, SD = 1.45$) dan wanneer hij de antagonist was ($M = 3.17, SD = 1.32$).

Ook uit de ANOVA over de sympathiescores van rechter Slot bleek zowel een hoofdeffect van sympathie ($F(1,136) = 38.85, p < .001$) als een hoofdeffect van perspectief ($F(1,136) = 5.55, p = .020$) te bestaan. De lezers vonden de rechter dus sympathieker in de versies waarin hij sympathiek werd neergezet ($M = 3.76, SD = 1.36$) en onsympathieker wanneer hij onsympathiek werd neergezet ($M = 2.51, SD = 1.05$). Ook betekent dit dat de rechter sympathieker wordt bevonden wanneer hij de hoofdpersoon is ($M = 3.39, SD = 1.40$) dan wanneer hij de antagonist is ($M = 2.91, SD = 1.30$).

Tabel 3.1: *Gemiddelden (en Standaarddeviaties) van scores op sympathie bij advocaat Lodewijks als hoofdpersoon en bij rechter Slot als hoofdpersoon (N = 140)*

	Vertelperspectief Advocaat Lodewijks	Vertelperspectief Rechter Slot
	Sympathie	Sympathie
Sympathie Lodewijks (N = 69)	4.37 (1.01)	2.52 (1.06)

Sympathie Slot (N = 71)	2.54 (1.13)	3.76 (1.36)
--------------------------------	-------------	-------------

3.2 Controlevariabelen

In Tabel 3.2 zijn de gemiddelde scores op de controlevariabelen waargenomen realisme, *attentional focus* en narratieve aanwezigheid per conditie te zien.

Tabel 3.2: *Gemiddelden (en Standaarddeviaties) van scores op waargenomen realisme, attentional focus en narratieve aanwezigheid per conditie (N = 140)*

	Vertelperspectief Advocaat		Vertelperspectief Rechter	
	Sympathiek	Onsympathiek	Sympathiek	Onsympathiek
Waargenomen realisme	4.96 (1.60)	4.83 (1.21)	4.82 (1.55)	5.02 (1.38)
Attentional focus	4.96 (1.60)	4.83 (1.21)	4.82 (1.55)	5.02 (1.38)
Narratieve aanwezigheid	5.44 (0.98)	4.75 (1.13)	4.94 (1.16)	5.14 (1.15)

Tweeweg ANOVA's wezen uit dat er geen effect van sympathie ($F(1,136) = .77, p = .383$) of vertelperspectief ($F(1,136) = 1.08, p = .300$) bestond op waargenomen realisme. Ook werd er geen effect van zowel sympathie ($F(1,136) = .456, p = .501$) als vertelperspectief ($F(1,136) = .008, p = .929$) gevonden op de *attentional focus*. Dit betekent dat deze controlevariabelen zijn geslaagd: in elke versie vond de lezer het verhaal ongeveer even realistisch en was de lezer even gefocust tijdens het lezen. Een volgende tweeweg ANOVA wees echter wel een hoofdeffect van sympathie ($F(1,136) = 5.59, p = .019$) uit op narratieve aanwezigheid. Er was geen sprake van een hoofdeffect van perspectief ($F(1,136) = .08, p = .783$). Er was sprake van een hogere narratieve aanwezigheid onder de lezers in de versies waarin de advocaat sympathiek was (*Versie 1* en *Versie 3*) dan in de versies waarin de rechter sympathiek was (*Versie 2* en *Versie 4*). Dit betekent de lezers zich meer aanwezig voelden bij de gebeurtenissen het verhaal wanneer de advocaat sympathiek was ($M = 5.29, SD = 1.07$) dan wanneer de rechter sympathiek was ($M = 4.85, SD = 1.14$).

3.3 Identificatie

In Tabel 3.2 zijn de gemiddelde scores op de identificatie met advocaat Lodewijks en rechter Slot per conditie te zien.

Tabel 3.2: *Gemiddelden (en Standaarddeviaties) van scores op identificatie en sympathie bij de advocaat als hoofdpersoon en de rechter als hoofdpersoon (N = 140)*

	Vertelperspectief Advocaat		Vertelperspectief Rechter	
	Sympathiek	Onsympathiek	Sympathiek	Onsympathiek
Identificatie advocaat Lodewijks	4.78 (1.25)	4.01 (1.32)	2.74 (1.39)	3.87 (1.59)
Identificatie rechter Slot	2.82 (1.43)	3.38 (1.33)	4.38 (1.42)	3.76 (1.40)

Identificatie met advocaat Lodewijks

Om het effect van vertelperspectief en waargenomen sympathie op de identificatie met het personage advocaat Lodewijks te achterhalen, werd een tweeweg ANOVA uitgevoerd. Deze wees uit dat er zowel een hoofdeffect van sympathie ($F(1,136) = 16.30, p < .001$), als een hoofdeffect van perspectief ($F(1,136) = 21.44, p < .001$) bestond op de identificatie met advocaat Lodewijks. Dit betekent dat de identificatie met advocaat Lodewijks sterker was wanneer hij sympathiek werd afgeschilderd ($M = 4.33, SD = 1.49$) dan wanneer hij onsympathiek werd neergezet ($M = 3.38, SD = 1.49$). Ook betekent dit dat de identificatie met Lodewijks door de lezer sterker was wanneer hij het vertelperspectief had ($M = 4.39, SD = 1.33$) dan wanneer hij de antagonist was ($M = 3.30, SD = 1.56$). Er was geen sprake van een significante interactie ($F(1,136) = .57, p = .453$).

Identificatie met rechter Slot

Om erachter te komen of er een effect van vertelperspectief en waargenomen sympathie bestond op de identificatie met het personage rechter Slot, werd er opnieuw een tweeweg ANOVA uitgevoerd. Hieruit bleek dat er zowel een hoofdeffect van sympathie ($F(1,136) = 6.12, p = .015$) als een effect van vertelperspectief ($F(1,136) = 17.03, p < 0.001$) bestond op de identificatie met het personage rechter Slot. Dit betekent dat ook de identificatie met het personage rechter Slot sterker was wanneer hij sympathiek werd afgeschilderd ($M = 3.87, SD = 1.45$) dan wanneer hij onsympathiek werd neergezet ($M = 3.29, SD = 1.49$). Ook bleek de identificatie met Slot door de lezer sterker wanneer hij het vertelperspectief had ($M = 4.08, SD = 1.43$) dan wanneer hij de antagonist was ($M = 3.10, SD = 1.40$). Er was geen sprake van een significante interactie ($F(1,136) = 0.02, p = .899$).

Op basis van deze resultaten kunnen *Hypothese 1* en *Hypothese 2* bevestigd worden.

3.4 Attitude

Ten slotte werd er een tweeweg ANOVA uitgevoerd om het effect van perspectief en sympathie op de attitude van de lezer te meten. Er werd geen effect van sympathie op de attitude gevonden ($F(1,136) = 2.69, p = .103$). Hiermee kon *Hypothese 4* niet bevestigd worden. De ANOVA wees wel een hoofdeffect van perspectief uit ($F(1,136) = 4.36, p = .039$). Dit resultaat bevestigt *Hypothese 3* en repliceert het resultaat van onder andere De Graaf et al.: de attitude van de lezer is in lijn met die van de hoofdpersoon. De attitude van de lezer ten opzichte van het gebruikmaken van overheids gelden in een zaak zoals beschreven in de tekst is positiever na het lezen van het verhaal met de advocaat als hoofdpersoon ($M = 4.65, SD = 1.26$) dan wanneer het vertelperspectief lag bij de rechter ($M = 4.20, SD = 1.31$).

4. Conclusie

In dit onderzoek werd de invloed van vertelperspectief en waargenomen sympathie op de identificatie met een personage onder de loep gelegd. *Hypothese 1* stelt dat lezers zich sterker met een personage zouden identificeren wanneer het verhaal vanuit zijn perspectief wordt verteld dan wanneer het verhaal vanuit het perspectief van het andere personage wordt verteld. Deze hypothese kan door de resultaten in dit onderzoek bevestigd worden en is in overeenstemming met de resultaten uit voorgaande onderzoeken (De Graaf et al., 2007; Hoeken et al., 2016; Sanders & Redeker, 1996). De lezers identificeerden zich zowel bij advocaat Lodewijks als bij rechter Slot sterker wanneer zij het vertelperspectief hadden dan wanneer zij de antagonist waren. Ook *Hypothese 2* kan op basis van de resultaten bevestigd worden: de lezers identificeerden zich sterker met zowel advocaat Lodewijks als rechter Slot wanneer ze sympathiek werden neergezet.

In *Hypothese 3* werd gesteld dat de attitudes van de lezers meer in lijn zouden zijn met die van het personage met het vertelperspectief dan met het andere personage. Op basis van de resultaten uit dit

onderzoek kan ook deze hypothese bevestigd worden. De proefpersonen die één van de twee versies lazen waarin advocaat Lodewijks het vertelperspectief had (*Versie 1* of *Versie 4*), neigden meer naar een positieve attitude ten opzichte van het gebruikmaken van overheidsgelden in zaken zoals beschreven in het verhaal. De proefpersonen die één van de twee versies lazen waarin rechter Slot het vertelperspectief had (*Versie 3* of *Versie 4*), neigden meer naar een negatieve attitude ten opzichte van deze stelling. Hieruit blijkt nogmaals (vgl. De Graaf et al., 2007; Hoeken et al., 2016) dat het vertelperspectief een belangrijke rol kan spelen bij de overtuiging van lezers.

Uit dit onderzoek is echter niet gebleken dat sympathie een bepaler vormt voor de attitude van de lezer. De attitude van de lezer was niet meer in lijn met die van het personage dat als sympathiek werd neergezet dan met die van het personage dat als onsympathiek werd neergezet. Hiermee kan *Hypothese 4* niet bevestigd worden. De reden voor het uitblijven van een effect van sympathie op de attitude zou kunnen worden toegeschreven aan het feit dat vertelperspectief en sympathie tegelijkertijd zijn gemanipuleerd in de verschillende versies. Hierdoor kan het effect van sympathie op de attitude van de lezer zijn weggevallen door de grootte van het effect van vertelperspectief. Hiernaast bleek uit de resultatensectie van de controlevariabelen dat de narratieve aanwezigheid van de lezer hoger was wanneer de advocaat als sympathieke hoofdpersoon werd afgeschilderd dan wanneer de rechter als sympathieke hoofdpersoon werd neergezet. Dit resultaat kan eventueel worden toegeschreven aan de perceptie van de lezer wat betreft de beroepen advocaat en rechter. Wellicht werd door de lezer het beroep van de advocaat interessanter gevonden dan het beroep van de rechter, met als gevolg een hogere narratieve aanwezigheid. Met dit soort factoren die te maken hebben met eerdere ervaringen en al bestaande attitudes van de lezer zou in vervolgonderzoek bij de constructie van de verhalen en de vragenlijsten rekening gehouden moeten worden.

5. Discussie

De huidige studie heeft een aantal belangrijke bijdragen geleverd aan onze kennis over de bepalers van identificatie met personages in narratieve teksten en het beïnvloeden van de attitude van lezers. Ten eerste demonstreert het dat wanneer lezers worden blootgesteld aan een narratief met het vertelperspectief van een bepaald personage, zij eerder geneigd zijn de attitude van dit personage zelf over te nemen. Daarnaast bleek dat er in alle gevallen sprake was van een effect van sympathie op de identificatie. Ook bleek uit deze studie dat vertelperspectief een belangrijke rol speelt in de identificatie met de personages. De identificatie van lezers met personages kan er sterk op vooruit gaan wanneer een verhaal recht vanuit hun perspectief te lezen krijgen.

Een suggestie voor vervolgonderzoek zou echter kunnen zijn om gebruik te maken van langere verhaalversies. De versies bestonden ieder maar uit één pagina en de gemiddelde leestijd van de proefpersonen lag rond de vier minuten. Op deze manier kregen de lezers relatief weinig tijd om zich te identificeren met de personages en om een mening te vormen over de sympathie van de personages. Zo is er maar een beperkt beeld te vormen van de daadwerkelijke identificatie en attitude van de lezer. Nog een manier om een beter beeld te krijgen van de daadwerkelijke identificatie en attitudeverandering is om te kijken naar de al bestaande overtuigingen en attitudes van lezers. Op deze manier zouden we in staat zijn om te onderzoeken of verwachte bepalers voor identificatie daadwerkelijk zorgen voor identificatie en attitudeverandering.

Bovendien moeten we er ons in de afronding van het onderzoek bewust van zijn dat er in dit experiment slechts twee bepalers van identificatie zijn getoetst. Hierdoor krijgen we maar een beperkt beeld van welke rol (waargenomen) sympathie en vertelperspectief daadwerkelijk hebben in het identificatieproces. In vervolgonderzoek zouden meerdere bepalers van identificatie in één experiment kunnen worden getoetst, zodat er bepaald zou kunnen worden welke combinatie van bepalers de grootste

rol speelt bij identificatie of attitudevorming. Ook is er in dit experiment slechts één narratieve vorm gebruikt. In vervolgonderzoek zou de invloed van de vorm van het narratief op de identificatie met personages onderzocht kunnen worden en zou er wellicht gekeken kunnen worden naar de identificatie van kijkers met personages in een film of televisieserie. Ten slotte zou er in toekomstige studies gekeken kunnen worden naar de mediërende functie van identificatie. In dit onderzoek is er niet, zoals in het onderzoek van De Graaf et al. (2007), onderzocht of identificatie een mediërende rol speelt in de relatie tussen waargenomen sympathie of vertelperspectief met overtuigingen en attitudes. Ook dit vormt een interessante vraag voor in vervolgonderzoek.

Ondanks de tekortkomingen in het onderzoek kunnen we op basis van de resultaten bevestigen dat het strategisch gebruikmaken van verhaalperspectief en de sympathie van personages een belangrijke rol kan spelen bij de identificatie met een personage en de attitudevorming van de lezer. De kennis over welke factoren de identificatie en attitude kunnen vormen is essentieel om te begrijpen wanneer en waarom verhalen attitudes kunnen veranderen. Uit dit onderzoek is nogmaals naar voren gekomen dat verhalen invloed kunnen hebben op de attitudes van lezers en dat vertelperspectief en sympathie bepalend zijn voor de identificatie met personages. De kracht van verhalen en het belang van onderzoek naar de mechanismen hiervan werd zo nogmaals (Braddock & Dillard, 2016; De Graaf, et al., 2007; Hoeken & Sinkeldam, 2014; Hoeken et al., 2016) bevestigd.

6. Literatuur

Braddock, K., & Dillard, J. P. (2010). Meta-analytic evidence for the persuasive effect of narratives on beliefs, attitudes, intentions, and behaviors. *Communication Monographs*, 1-21. doi: 10.1080/03637751.2015.1128555

Busselle, R., & Bilandzic, H. (2009). Measuring Narrative Engagement. *Media Psychology*, 12, 321-347. doi: 10.1080/15213260903287259

Cohen, J. (2001). Defining Identification: A Theoretical Look at the Identification of Audiences With Media Characters. *Mass Communication and Society*, 4:3, 245-264. doi: 10.1207/S15327825MCS0403_01

Graaf de, A., Sanders, J., Beentjes, H., & Hoeken, H. (2007). De rol van identificatie in narratieve overtuiging. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 29, 237-250. Geraadpleegd van <http://repository.uibn.ru.nl/bitstream/handle/2066/44019/44019.pdf>

Green, M.C., & Brock, T.C. (2000). The Role of Transportation in the Persuasiveness of Public Narrative. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 701-721. doi: 10.1037/0022-3514.79.5.701

Hoeken, H., Hornikx, J., & Hustinx, L. (2012). *Overtuigende Teksten: Onderzoek en Ontwerp*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.

Hoeken, H., Sanders, K., & Kolthoff, M. (2016). Story Perspective and Character Similarity as Drivers of Identification and Narrative Persuasion. *Human Communication Research*, 42, 292-311. doi:10.1111/hcre.12076

Hoeken, H., & Sinkeldam, J. (2014). The Role of Identification and Perception of Just Outcome in Evoking Emotions in Narrative Persuasion. *Journal of Communication*, 64, 935-955. doi:10.1111/jcom.12114

Moyer-Gusé, M. (2008). Toward a Theory of Entertainment Persuasion: Explaining the Persuasive Effects of Entertainment-Education Messages. *Communication Theory*, 18, 417-428. doi:10.1111/j.1468-2885.2008.00328.x

Oatley, K. (1999). Meetings of minds: Dialogue, sympathy, and identification, in reading fiction. *Poetics*, 26, 439-454. doi: S0304-422X(99)00011-X

Sanders, J., Redeker, G. (1996). Perspective and the representation of speech and thought in narrative discourse. In G. Fauconnier & E. Sweetser (Eds.), *Spaces, worlds and grammar* (pp. 290–317). Chicago, IL: University of Chicago Press.

RTV Oost (2013, 2 december). ‘Advocaat uit Enschede dient klacht in tegen rechter om 'kleuterruzie’’. *RTV Oost*. Geraadpleegd van: http://www.rtvoost.nl/nieuws/default.aspx?nid=177275&cat=1&_ga=1.42620012.89118577.1463563311&_ga=1.202162066.2018306590.1465407748

RTV Oost (2013, 30 november). 'Rechter in uitspraak: advocaten Enschede moeten zich doodschamen'. *RTV Oost*. Geraadpleegd van: <http://www.rtvooost.nl/archief/default.aspx?nid=177210>

Tal-Or, N., & Cohen, J. (2010). Understanding audience involvement: Conceptualizing and manipulating identification and transportation. *Poetics*, 38, 402-418. doi:10.1016/j.poetic.2010.05.004

Bijlage 1: De vier verhaalversies

Versie 1 (641 woorden, 40 zinnen)

Vertelperspectief: Advocaat Lodewijks

Sympathiek: Advocaat Lodewijks

Onsympathiek: Rechter Slot

Ik loop vol goede moed de rechtbank van Arnhem binnen. Vandaag mag ik opnieuw mijn cliënt, meneer Bos, verdedigen. Ik ben hier al eerder geweest; toen leek het conflict tussen meneer Bos en meneer Sanders al opgelost. Er was sprake van een simpele burenruzie.

De heer Sanders heeft tijdens de verbouwing van zijn woning schade gemaakt aan het huis van zijn buurman, mijn cliënt. De eerste keer dat deze zaak werd behandeld, is er besloten dat Sanders de schade zou vergoeden. Uiteindelijk heeft Sanders dat geld overgemaakt aan Bos, maar dat heeft heel wat voeten in de aarde gehad. Bos en zijn vrouw hebben daar erg onder geleden en vragen nu een schadevergoeding van 1250 euro voor de geleden stress.

Ook in deze zaak zal ik meneer Bos verdedigen. Ik geef hem groot gelijk; ze hebben niet veel geld, daarom wordt mijn salaris ook voor een groot deel door de overheid betaald. Zonder die zogenaamde toevoegingsgelden zouden mensen als meneer Bos nooit hun recht kunnen halen. Terwijl ik naast mijn cliënt ga zitten, knik ik hem vriendelijk toe en leg mijn hand even op zijn schouder. Bos zegt dat hij het volste vertrouwen in me heeft en dat hij dankbaar is dat ik hem nogmaals wil helpen. Terwijl ik rondkijk in de zaal, zie ik rechter Slot op zijn stoel zitten. Zijn blik valt ook op mij en hij kijkt me afkeurend aan. Onder de tafel zie ik dat hij zijn golfschoenen aan heeft. Ik weet dat Slot een fanatiek golfer is, maar dit staat wel erg ongeïnteresseerd.

De rechter geeft mij het woord. Ik leg uit waarom deze zaak relevant is en waarom meneer Bos recht heeft op die 1250 euro. Tijdens mijn pleidooi zucht de rechter een paar keer diep en kijkt geïrriteerd op zijn horloge. Als ik mijn pleidooi heb afgerond en weer ga zitten, zegt Slot zichtbaar gepikeerd: “Uitgerekend in een periode waar bezuinigingen worden gedaan op rechtshulp die de overheid financiert, ontzien jullie jezelf niet van duizenden euro’s aan toevoegingsgelden en uren tijd van instanties. Jullie vragen mij tijd en energie te verspillen aan een geschil dat het niveau heeft van een kleuterruzie in een zandbak die nergens over gaat. Bovendien denk ik dat jullie nooit een tweede proces zouden zijn gestart, als jullie het helemaal zelf hadden moeten betalen.”

Verbaasd over de geïrriteerde toon en het gebrek aan professionaliteit van de rechter, kijk ik naar mijn cliënt. Hoewel ik de frustratie van rechter Slot wel kan plaatsen -er is inderdaad sprake van bezuinigingen- denk ik niet dat hij doorheeft hoe moeilijk meneer Bos het heeft. Ik heb met mijn cliënt te doen, want hij is zichtbaar geschrokken. Dat raakt me want ik zet me altijd voor de volle 100 procent in, ook al gaat het niet om torenhoge bedragen of zware misdrijven. Iedereen heeft recht op een eerlijk proces.

Ik kijk de rechter aan en geef aan dat ook dit soort zaken mijn aandacht en volledige inzet verdienen. Het maakt mij boos dat de rechter hier anders over denkt en de zaak niet serieus neemt. Rechter Slot zegt vervolgens: “De enige reden dat deze zaak behandeld wordt, is omdat het Wetboek dit voorschrijft. Jullie als advocaten moeten je schamen dat jullie over zo’n kinderachtige ruzie maar liefst twee gerechtelijke procedures voeren.”

Ik reageer meteen en zeg: “Ik ben van mening dat overheids gelden voor alle zaken mogen worden gebruikt, dus ook voor dit soort zaken. Dat is gewoon hoe het rechtssysteem werkt! Mijn cliënt verdient niet veel waardoor hij gewoon recht heeft op toevoegingsmiddelen. Hij hoeft hierdoor zelf maar een deel te betalen. Deze regeling zorgt ervoor dat iedereen -dus ook mensen met een kleiner inkomen- een eerlijk proces krijgen.” Rechter Slot kijkt mij nog eens hoofdschuddend aan, waarna hij de eis van 1250 euro afwijst. Hij is vast blij dat hij eindelijk kan gaan golfen.

Versie 2

(643 woorden, 43 zinnen)

Vertelperspectief: Rechter Slot
Sympathiek: Rechter Slot
Onsympathiek: Advocaat Lodewijks

Ik loop vol goede moed de rechtbank van Arnhem binnen. Ik mag vandaag voor de tweede keer een uitspraak doen over een conflict tussen de heer Bos en de heer Sanders. Als rechter heb ik deze heren eerder voor me gehad. Het leek me een simpele burenruzie.

De heer Sanders heeft tijdens de verbouwing van zijn woning schade gemaakt aan het huis van zijn buurman. De eerste keer dat deze zaak werd behandeld, heb ik besloten dat Sanders de schade zou vergoeden. Uiteindelijk heeft Sanders dat geld overgemaakt aan Bos, maar dat heeft heel wat voeten in de aarde gehad. Bos en zijn vrouw zeggen daar erg onder geleden te hebben en vragen nu een schadevergoeding van 1250 euro voor de geleden stress.

Ik zie de advocaat van meneer Bos, meester Lodewijks, binnenkomen. Hij gaat naast zijn cliënt zitten maar lijkt niet erg in hem geïnteresseerd. Tot mijn verbazing heeft hij zijn golfschoenen aan. Blijkbaar komt hij net van de golfbaan, of wil hij er zo dadelijk meteen naar toe. En misschien wel allebei want hij is een fanatiek golfer. Ik ben niet erg gesteld op Lodewijks: zijn salaris lijkt hem altijd meer te interesseren dan het belang van zijn cliënten. En dat salaris wordt ook nog eens deels betaald door de overheid bij cliënten zoals die van vandaag. Meneer Bos heeft het niet breed en kan een advocaat niet betalen. Dan kun je een beroep doen op de zogenaamde toevoegingsmiddelen zodat de overheid een deel van die kosten overneemt. Eens kijken of Lodewijks goed werk levert voor dat geld.

Ik geef de advocaat het woord. Hij legt uit waarom deze zaak relevant is en waarom meneer Bos recht heeft op die 1250 euro. Het is alsof hij het pleidooi van een andere zaak heeft genomen en alleen de namen heeft veranderd. Als hij zijn pleidooi heeft afgerond en weer gaat zitten, kan ik mijn irritatie niet onderdrukken: “Uitgerekend in een periode waar bezuinigingen worden gedaan op rechtshulp die de overheid financiert, ontzien jullie jezelf niet van duizenden euro’s aan toevoegingsgelden en uren tijd van instanties. Jullie vragen mij tijd en energie te besteden aan een burengeschil dat helemaal niet zo belangrijk is. Bovendien denk ik dat jullie nooit een tweede proces zouden zijn gestart, als jullie het helemaal zelf hadden moeten betalen. Het is zonde van het geld!”

Ik zie dat Lodewijks verbaasd is over mijn uitbarsting. Hij kijkt naar zijn cliënt die ook zichtbaar geschrokken lijkt. Die arme man weet natuurlijk niet wat er aan de hand is; met hem heb ik wel te doen. Maar vlak daarna zie ik de verbazing op Lodewijks gezicht plaatsmaken voor irritatie en boosheid. Of dat komt door mijn uitbrander of omdat hij zich realiseert dat de golfbaan nog even moet wachten, zou ik niet weten. Ik ben benieuwd wat hij gaat zeggen en welke toon hij daarbij aanslaat.

Hij kijk me recht aan en betoogt dat ook dit soort zaken zijn aandacht en volledige inzet verdienen. Hij stelt dat het hem boos maakt dat ik hier anders over denk en de zaak niet serieus neem. Ik repliceer daarop: “De enige reden dat deze zaak behandeld wordt, is omdat het Wetboek dit voorschrijft. Jullie als advocaten moeten je schamen dat jullie over zo’n kinderachtige ruzie maar liefst twee gerechtelijke procedures voeren.”

Hij reageert meteen en zegt: “Ik ben van mening dat overheidsgelden voor alle zaken mogen worden gebruikt, dus ook voor dit soort zaken. Dat is gewoon hoe het rechtssysteem werkt! Mijn cliënt verdient niet veel waardoor hij gewoon recht heeft op toevoegingsmiddelen. Hij hoeft hierdoor zelf maar een deel te betalen. Deze regeling zorgt ervoor dat iedereen -dus ook mensen met een kleiner inkomen- een eerlijk proces krijgt.” Ik besluit de eis van 1250 euro af te wijzen. Het lijkt Lodewijks niets uit te maken; hij is met zijn hoofd al op de golfbaan.

Versie 3

(638 woorden, 45 zinnen)

Vertelperspectief: Rechter Slot
Sympathiek: Advocaat Lodewijks
Onsympathiek: Rechter Slot

Ik loop met flinke tegenzin de rechtbank van Arnhem binnen. Ik moet vandaag voor de tweede keer een uitspraak doen over een conflict tussen de heer Bos en de heer Sanders. Als rechter heb ik deze heren eerder voor me gehad. Het leek me een simpele burenruzie.

De heer Sanders heeft tijdens de verbouwing van zijn woning schade gemaakt aan het huis van zijn buurman. De eerste keer dat deze zaak werd behandeld, heb ik besloten dat Sanders de schade zou vergoeden. Uiteindelijk heeft Sanders dat geld overgemaakt aan Bos, maar dat heeft heel wat voeten in de aarde gehad. Bos en zijn vrouw zeggen daar erg onder geleden te hebben en vragen nu een schadevergoeding van 1250 euro voor de geleden stress.

Ik zie de advocaat van meneer Bos, meester Lodewijks, binnenkomen. Hij gaat naast zijn cliënt zitten en ze gaan meteen in gesprek. Dan kijkt hij naar mij en kijkt verbaasd. Ik denk dat hij ziet dat ik mijn golfschoenen aan heb. Ik kom net van de golfbaan, en ik wil er zo snel mogelijk weer naar toe. Ik ben een nogal fanatieke golfer. Ik ben niet erg gesteld op Lodewijks: hij doet altijd zijn uiterste best voor zijn cliënten ook als die hem eigenlijk niet kunnen betalen. Zijn salaris wordt in zo'n geval deels betaald door de overheid. Bijvoorbeeld bij zo'n cliënt als die van vandaag. Meneer Bos heeft het niet breed en kan een advocaat niet betalen. Dan kun je een beroep doen op de zogenaamde toevoegingsmiddelen zodat de overheid een deel van die kosten overneemt. Lodewijks zal weer goed werk willen leveren voor dat geld.

Ik geef de advocaat het woord. Hij legt uit waarom deze zaak relevant is en waarom meneer Bos recht heeft op die 1250 euro. Het is alsof hij het pleidooi van een andere zaak heeft genomen en alleen de namen heeft veranderd. Als hij zijn pleidooi heeft afgerond en weer gaat zitten, kan ik mijn irritatie niet onderdrukken: "Uitgerekend in een periode waar bezuinigingen worden gedaan op rechtshulp die de overheid financiert, ontzien jullie jezelf niet van duizenden euro's aan toevoegingsmiddelen en uren tijd van instanties. Jullie vragen mij tijd en energie te verspillen aan een geschil dat het niveau heeft van een kleuterruzie in een zandbak. Bovendien denk ik dat jullie nooit een tweede proces zouden zijn gestart, als jullie het helemaal zelf moesten betalen."

Ik zie dat Lodewijks verbaasd is over mijn uitbarsting. Hij kijkt naar zijn cliënt die ook zichtbaar geschrokken lijkt. Die sukkel weet natuurlijk al helemaal niet wat er speelt. Maar ik zie dat Lodewijks zich opmaakt voor een repliek. Ik hoop maar dat dat niet te lang duurt. Ik heb hier helemaal geen zin in en wil zo snel mogelijk terug naar de golfbaan. Ik ben benieuwd wat hij gaat zeggen en welke toon hij daarbij aanslaat. Hij kijkt me recht aan en betoogt dat ook dit soort zaken zijn aandacht en volledige inzet verdienen. Hij stelt dat het hem boos maakt dat ik hier anders over denk en de zaak niet serieus neem. Ik repliceer daarop: "De enige reden dat deze zaak behandeld wordt, is omdat het Wetboek dit voorschrijft. Jullie als advocaten moeten je schamen dat jullie over zo'n kinderachtige ruzie maar liefst twee gerechtelijke procedures voeren."

Hij reageert meteen en zegt: "Ik ben van mening dat overheidsgelden voor alle zaken mogen worden gebruikt, dus ook voor dit soort zaken. Dat is gewoon hoe het rechtssysteem werkt! Mijn cliënt verdient niet veel waardoor hij gewoon recht heeft op toevoegingsmiddelen. Hij hoeft hierdoor zelf maar een deel te betalen. Deze regeling zorgt ervoor dat iedereen -dus ook mensen met een kleiner inkomen- een eerlijk proces krijgt." Ik besluit de eis van 1250 euro af te wijzen. Lodewijks en Bos kijken verslagen. Mij maakt het niets uit; ik kan naar de golfbaan.

Versie 4

(638 woorden, 40 zinnen)

Vertelperspectief: Advocaat Lodewijks

Sympathiek: Rechter Slot

Onsympathiek: Advocaat Lodewijks

Ik loop met flinke tegenzin de rechtbank van Arnhem binnen. Vandaag moet ik opnieuw mijn cliënt, meneer Bos, verdedigen. Ik ben hier al eerder geweest; toen leek het conflict tussen meneer Bos en meneer Sanders al opgelost. Er was sprake van een simpele burenruzie.

De heer Sanders heeft tijdens de verbouwing van zijn woning schade gemaakt aan het huis van zijn buurman, mijn cliënt. De eerste keer dat deze zaak werd behandeld, is er besloten dat Sanders de schade zou vergoeden. Uiteindelijk heeft Sanders dat geld overgemaakt aan Bos, maar dat heeft heel wat voeten in de aarde gehad. Bos en zijn vrouw hebben daar erg onder geleden en vragen nu een schadevergoeding van 1250 euro voor de geleden stress.

Ook in deze zaak zal ik meneer Bos verdedigen. Ik vind het onzin. Maar ze hebben niet veel geld, daarom wordt mijn salaris ook voor een groot deel door de overheid betaald. Zonder die zogenaamde toevoegingsgelden zouden mensen als meneer Bos nooit hun recht kunnen halen. Terwijl ik naast mijn cliënt ga zitten, denk ik dat ik veel liever op de golfbaan zou staan dan hier. Bos zegt dat hij het volste vertrouwen in me heeft en dat hij dankbaar is dat ik hem nogmaals wil helpen. Terwijl ik rondkijk in de zaal, zie ik rechter Slot op zijn stoel zitten. Zijn blik valt ook op mij en hij kijkt me vriendelijk aan. Volgens mij heeft hij gezien dat ik mijn golfschoenen aan heb voor zo dadelijk. Slot vindt dat misschien ongepast maar dat interesseert me geen zak.

De rechter geeft mij het woord. Ik leg uit waarom deze zaak relevant is en waarom meneer Bos recht heeft op die 1250 euro. Tijdens mijn pleidooi kijkt de rechter een paar keer bedenkelijk in mijn richting. Als ik mijn pleidooi heb afgerond en weer ga zitten, zegt Slot enigszins gepikeerd: "Uitgerekend in een periode waar bezuinigingen worden gedaan op rechtshulp die de overheid financiert, ontzien jullie jezelf niet van duizenden euro's aan toevoegingsgelden en uren tijd van instanties. Jullie vragen mij tijd en energie te besteden aan een burengeschil dat helemaal niet zo belangrijk is. Bovendien denk ik dat jullie nooit een tweede proces zouden zijn gestart, als jullie het helemaal zelf hadden moeten betalen. Het is zonde van het geld!".

Verbaasd over de geïrriteerde toon en het gebrek aan respect van de rechter, kijk ik naar mijn cliënt. Hoewel ik de frustratie van rechter Slot wel kan plaatsen -er is inderdaad sprake van bezuinigingen- vind ik het onzin om mij als advocaat daarvan de schuld te geven. Mijn cliënt is zichtbaar geschrokken maar die sukkel heeft ook geen idee wat er speelt. Nu mis ik dus niet alleen mijn golf maar denkt zo'n rechtertje me ook nog de mantel uit te kunnen vegen.

Ik kijk de rechter aan en geef aan dat ook dit soort zaken mijn aandacht en volledige inzet verdienen. Het maakt mij boos dat de rechter hier anders over denkt en de zaak niet serieus neemt. Rechter Slot zegt vervolgens rustig: "De enige reden dat deze zaak behandeld wordt, is omdat het Wetboek dit voorschrijft. Jullie als advocaten moeten je schamen dat jullie over zo'n kinderachtige ruzie maar liefst twee gerechtelijke procedures voeren."

Ik reageer meteen en zeg: "Ik ben van mening dat overheids gelden voor alle zaken mogen worden gebruikt, dus ook voor dit soort zaken. Dat is gewoon hoe het rechtssysteem werkt! Mijn cliënt verdient niet veel waardoor hij gewoon recht heeft op toevoegingsmiddelen. Hij hoeft hierdoor zelf maar een deel te betalen. Deze regeling zorgt ervoor dat iedereen -dus ook mensen met een kleiner inkomen- een eerlijk proces krijgen." Rechter Slot kijkt mij nog eens aan, waarna hij de eis van 1250 euro afwijst. Nou ja, ik ben blij dat ik eindelijk naar de golfbaan kan gaan om een lekker potje te golfen.

Bijlage 2: Pilotversie

Vragenlijst naar aanleiding van de tekst:

1. Ik vind het verhaal...

Onduidelijk   1   2   3   4   5   6   7   Duidelijk

2. Ik vind de lengte van het verhaal...

Te kort   1   2   3   4   5   6   7   Te lang

3. Welk personage vind je sympathieker?

.....

.....

4. Zijn er woorden of zinnen die onduidelijk zijn? Omcirkel ze, en licht toe waarom ze onduidelijk zijn. Doe eventueel een suggestie voor verbetering.

.....

.....

Bijlage 3: Instructieblad

Beste deelnemer,

Bedankt voor je deelname. Voor de opleiding Communicatie- en informatiewetenschappen aan de Universiteit van Utrecht doen wij onderzoek naar de manieren waarop mensen verhalen lezen. Voor dit onderzoek vragen we je een verhaal te lezen over een rechtszaak, waar rechter Slot en advocaat Lodewijks in voorkomen. Lees eerst het verhaal rustig door en ga daarna door naar de vragenlijst. Door middel van de vragenlijst willen wij jouw mening te weten komen over het verhaal. De tekst mag niet meer gelezen worden tijdens het beantwoorden van de vragen.

Voorbeeldvraag:

0. Ik vind het verhaal erg interessant.

Helemaal oneens   1   ②   3   4   5   6   7   Helemaal eens

Door het omcirkelen van bijvoorbeeld de 2, laat je weten dat je het oneens bent met de stelling. Het omcirkelen van de 4 geeft aan dat je een neutraal standpunt hebt over de stelling. Er zijn geen goede of foute antwoorden mogelijk. Het is wel belangrijk dat je antwoord zo eerlijk mogelijk is. Denk niet te lang na, het gaat om je eerste gedachte. De gegevens zullen anoniem verwerkt worden en worden alleen gebruikt voor dit onderzoek. Het onderzoek zal 10 – 15 minuten in beslag nemen. Je bent vrij om te allen tijde je deelname aan het onderzoek af te breken.

Nogmaals bedankt voor je deelname,

Jeroen Bakker,
Léon Charmant,
Sharon Daalwijk,
Lisette Dorsten,
Merel Hiemstra,
Daan Rommers.

Bijlage 4a: Vragenlijst perspectief advocaat Lodewijks

De volgende vragen gaan over het verhaal dat je net hebt gelezen. Geef aan in hoeverre je het eens bent met onderstaande stellingen:

1. Tijdens het lezen heb ik meegeleefd met advocaat Lodewijks.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
2. Tijdens het lezen stelde ik me voor hoe het zou zijn om in de positie van advocaat Lodewijks te staan.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
3. Tijdens het lezen heb ik me ingeleefd in advocaat Lodewijks.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
4. Toen ik het verhaal aan het lezen was, voelde ik mee met advocaat Lodewijks.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
5. Tijdens het lezen heb ik meegeleefd met rechter Slot.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
6. Tijdens het lezen stelde ik me voor hoe het zou zijn om in de positie van rechter Slot te staan.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
7. Tijdens het lezen heb ik me ingeleefd in rechter Slot.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
8. Toen ik het verhaal aan het lezen was, voelde ik mee met rechter Slot.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
9. Wanneer een zaak, zoals beschreven is in het verhaal, voor de rechter komt en er wordt hierbij gebruik gemaakt van overheids gelden is dat:
Slecht   1   2   3   4   5   6   7 Goed
Oneerlijk   1   2   3   4   5   6   7 Eerlijk
Onterecht   1   2   3   4   5   6   7 Terecht
Onwenselijk   1   2   3   4   5   6   7 Wenselijk
Onacceptabel   1   2   3   4   5   6   7 Acceptabel
10. Ik vind advocaat Lodewijks aardig.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
11. Ik vind advocaat Lodewijks een sympathiek persoon.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
12. Ik zou vrienden willen zijn met iemand zoals advocaat Lodewijks.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
13. Ik vind advocaat Lodewijks leuk.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
14. Ik vind rechter Slot aardig.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
15. Ik vind rechter Slot een sympathiek persoon.

- Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
16. Ik zou vrienden willen zijn met iemand zoals rechter Slot.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
17. Ik vind rechter Slot leuk.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
18. Terwijl ik het verhaal las, was ik met mijn gedachten alleen bij de gebeurtenissen in het verhaal.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
19. Tijdens het lezen werd mijn aandacht helemaal in beslag genomen door wat er in het verhaal gebeurde.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
20. Toen ik het verhaal aan het lezen was, was ik volledig geconcentreerd op wat er in het verhaal beschreven werd.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
21. De dialoog in het verhaal is realistisch en geloofwaardig.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
22. De setting van het verhaal lijkt echt.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
23. Mensen in dit verhaal zijn zoals mensen die jij of ik zouden kunnen kennen.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
24. In dit verhaal worden gebeurtenissen gesproken die in het echt gebeurd zijn of zouden kunnen gebeuren.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
25. Tijdens het lezen maakte ik me een voorstelling van de gebeurtenissen die in het verhaal plaatsvonden.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
26. Terwijl ik het verhaal las, zag ik voor me wat er in het verhaal beschreven werd.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
27. Terwijl ik het verhaal las, was het alsof ik aanwezig was in de rechtszaal.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
28. Toen ik het verhaal aan het lezen was, had ik een levendig beeld van de gebeurtenissen in het verhaal.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens

Geslacht:
Opleidingsniveau:

Leeftijd:
Moedertaal:

Bijlage 4b: Vragenlijst perspectief rechter Slot

De volgende vragen gaan over het verhaal dat je net hebt gelezen. Geef aan in hoeverre je het eens bent met onderstaande stellingen:

1. Tijdens het lezen heb ik meegeleefd met rechter Slot.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens

2. Tijdens het lezen stelde ik me voor hoe het zou zijn om in de positie van rechter Slot te staan.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens

3. Tijdens het lezen heb ik me ingeleefd in rechter Slot.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens

4. Toen ik het verhaal aan het lezen was, voelde ik mee met rechter Slot.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens

Tijdens het lezen heb ik meegeleefd met advocaat Lodewijks

5.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens

6. Tijdens het lezen stelde ik me voor hoe het zou zijn om in de positie van advocaat Lodewijks te staan.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens

7. Tijdens het lezen heb ik me ingeleefd in advocaat Lodewijks.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens

8. Toen ik het verhaal aan het lezen was, voelde ik mee met advocaat Lodewijks.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens

9. Wanneer een zaak, zoals beschreven is in het verhaal, voor de rechter komt en er wordt hierbij gebruik gemaakt van overheidsmiddelen is dat:

Slecht   1   2   3   4   5   6   7   Goed

Oneerlijk   1   2   3   4   5   6   7   Eerlijk

Onterecht   1   2   3   4   5   6   7   Terecht

Onwenselijk   1   2   3   4   5   6   7   Wenselijk

Onacceptabel   1   2   3   4   5   6   7   Acceptabel

10. Ik vind advocaat Lodewijks aardig.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens

11. Ik vind advocaat Lodewijks een sympathiek persoon.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens

12. Ik zou vrienden willen zijn met iemand zoals advocaat Lodewijks.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens

13. Ik vind advocaat Lodewijks leuk.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens

14. Ik vind rechter Slot aardig.
Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens

15. Ik vind rechter Slot een sympathiek persoon.
 Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
16. Ik zou vrienden willen zijn met iemand zoals rechter Slot.
 Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
17. Ik vind rechter Slot leuk.
 Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
18. Terwijl ik het verhaal las, was ik met mijn gedachten alleen bij de gebeurtenissen in het verhaal.
 Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
19. Tijdens het lezen werd mijn aandacht helemaal in beslag genomen door wat er in het verhaal gebeurde.
 Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
20. Toen ik het verhaal aan het lezen was, was ik volledig geconcentreerd op wat er in het verhaal beschreven werd.
 Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
21. De dialoog in het verhaal is realistisch en geloofwaardig.
 Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
22. De setting van het verhaal lijkt echt.
 Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
23. Mensen in dit verhaal zijn zoals mensen die jij of ik zouden kunnen kennen.
 Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
24. In dit verhaal worden gebeurtenissen gesproken die in het echt gebeurd zijn of zouden kunnen gebeuren.
 Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
25. Tijdens het lezen maakte ik me een voorstelling van de gebeurtenissen die in het verhaal plaatsvonden.
 Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
26. Terwijl ik het verhaal las, zag ik voor me wat er in het verhaal beschreven werd.
 Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
27. Terwijl ik het verhaal las, was het alsof ik aanwezig was in de rechtszaal.
 Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens
28. Toen ik het verhaal aan het lezen was, had ik een levendig beeld van de gebeurtenissen in het verhaal.
 Helemaal oneens   1   2   3   4   5   6   7   Helemaal eens

Geslacht:
Opleidingsniveau:

Leeftijd:
Moedertaal:

Bijlage 5: Verklaring kennisneming regels m.b.t. plagiaat

Universiteit Utrecht

Faculteit Geesteswetenschappen
Versie september 2014

VERKLARING KENNISNEMING REGELS M.B.T. PLAGIAAT

Fraude en plagiaat

Wetenschappelijke integriteit vormt de basis van het academisch bedrijf. De Universiteit Utrecht vat iedere vorm van wetenschappelijke misleiding daarom op als een zeer ernstig vergrijp. De Universiteit Utrecht verwacht dat elke student de normen en waarden inzake wetenschappelijke integriteit kent en in acht neemt.

De belangrijkste vormen van misleiding die deze integriteit aantasten zijn fraude en plagiaat. Plagiaat is het overnemen van andermans werk zonder behoorlijke verwijzing en is een vorm van fraude. Hieronder volgt nadere uitleg wat er onder fraude en plagiaat wordt verstaan en een aantal concrete voorbeelden daarvan. Let wel: dit is geen uitputtende lijst!

Bij constatering van fraude of plagiaat kan de examencommissie van de opleiding sancties opleggen. De sterkste sanctie die de examencommissie kan opleggen is het indienen van een verzoek aan het College van Bestuur om een student van de opleiding te laten verwijderen.

Plagiaat

Plagiaat is het overnemen van stukken, gedachten, redeneringen van anderen en deze laten doorgaan voor eigen werk. Je moet altijd nauwkeurig aangeven aan wie ideeën en inzichten zijn ontleend, en voortdurend bedacht zijn op het verschil tussen citeren, parafraseren en plagiëren. Niet alleen bij het gebruik van gedrukte bronnen, maar zeker ook bij het gebruik van informatie die van het internet wordt gehaald, dien je zorgvuldig te werk te gaan bij het vermelden van de informatiebronnen.

De volgende zaken worden in elk geval als plagiaat aangemerkt:

- het knippen en plakken van tekst van digitale bronnen zoals encyclopedieën of digitale tijdschriften zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het knippen en plakken van teksten van het internet zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het overnemen van gedrukt materiaal zoals boeken, tijdschriften of encyclopedieën zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het opnemen van een vertaling van bovengenoemde teksten zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het parafraseren van bovengenoemde teksten zonder (deugdelijke) verwijzing: parafrasen moeten als zodanig gemarkeerd zijn (door de tekst uitdrukkelijk te verbinden met de oorspronkelijke auteur in tekst of noot), zodat niet de indruk wordt gewekt dat het gaat om eigen gedachtengoed van de student;
- het overnemen van beeld-, geluids- of testmateriaal van anderen zonder verwijzing en zodoende laten doorgaan voor eigen werk;
- het zonder bronvermelding opnieuw inleveren van eerder door de student gemaakt eigen werk en dit laten doorgaan voor in het kader van de cursus vervaardigd oorspronkelijk werk, tenzij dit in de cursus of door de docent uitdrukkelijk is toegestaan;
- het overnemen van werk van andere studenten en dit laten doorgaan voor eigen werk. Indien dit gebeurt met toestemming van de andere student is de laatste medeplichtig aan plagiaat;
- ook wanneer in een gezamenlijk werkstuk door een van de auteurs plagiaat wordt gepleegd, zijn de andere auteurs medeplichtig aan plagiaat, indien zij hadden kunnen of moeten weten dat de ander plagiaat pleegde;
- het indienen van werkstukken die verworven zijn van een commerciële instelling (zoals een internetsite met uittreksels of papers) of die al dan niet tegen betaling door iemand anders zijn geschreven.

De plagiaatregels gelden ook voor concepten van papers of (hoofdstukken van) scripties die voor feedback aan een docent worden toegezonden, voorzover de mogelijkheid voor het insturen van concepten en het krijgen van feedback in de cursushandleiding of scriptieregeling is vermeld.

In de Onderwijs- en Examenregeling (artikel 5.15) is vastgelegd wat de formele gang van zaken is als er een vermoeden van fraude/plagiaat is, en welke sancties er opgelegd kunnen worden.

Onwetendheid is geen excuus. Je bent verantwoordelijk voor je eigen gedrag. De Universiteit Utrecht gaat ervan uit dat je weet wat fraude en plagiaat zijn. Van haar kant zorgt de Universiteit Utrecht ervoor dat je zo vroeg mogelijk in je opleiding de principes van wetenschapsbeoefening bijgebracht krijgt en op de hoogte wordt gebracht van wat de instelling als fraude en plagiaat beschouwt, zodat je weet aan welke normen je je moeten houden.

Hierbij verklaar ik bovenstaande tekst gelezen en begrepen te hebben.	
Naam:	Merel Hiemstra
Studentnummer:	4137590
Datum en handtekening:	27-6-2016

Dit formulier lever je bij je begeleider in als je start met je bacheloreindwerkstuk of je master scriptie.

Het niet indienen of ondertekenen van het formulier betekent overigens niet dat er geen sancties kunnen worden genomen als blijkt dat er sprake is van plagiaat in het werkstuk.